

Néhány gondolat a bernecebaráti erdőszetről

Bukri Júlianna erdőszervező egy éve igazgatja a hozzájuk tartozó terület erdőgazdálkodását. Mint elmondotta, az átalakítás számára kisebb terhet jelentett, mint kollégáinak, akik végigkínálták az egész időszakot. De kijutott neki is – ami még ma is tart – abból a nyomasztó érzésből, hogy vajon a hónap végére lesz-e elég pénzük a fizetésckre, a vállalkozók elszámolására. Tartalékolni nem lehet, mert a központnak fizetni kell az adósságokat, kamatokat, lízingdíjakat.

A 4700 hektáros erdőszet létszáma: 1 erdőszervező; 1 erdőszeti műszaki vezető; 5 kerületvezető erdőszet; 3 adminisztrátor; 1 vadászati műszaki vezető; 2 kerületvezető vadász (5000 ha üzemi területre).

A fizikai dolgozók kivétel nélkül vállalkozói alapon dolgoznak. Meggyőződésem – mondja Júlia –, hogy a minőség munka sokkal jobban megkövetelhető, mint régen. Tíz–húsz évvel ezelőtt úgy kellett dédelgetni a munkásokat, hogy a nehéz erdei munkában megmaradjanak – nehéz volt a szakmai elvárásokat szigorúan venni. Ma a térségben fakitermelő vállalkozókból nincs hiány, és lényegesen jobb a helyzet az erdőművelésben is. Alapvető viszont a részletes, mindenre kiterjedő munkaszervezés, és a gyakori ellenőrzés a szerződés betartására. A sokszor idegőrlő feladatok, mint a munkaidő kitöltésének, a védőruhák használatának ellenőrzése, az illetménytá körüli gondok sokasága helyett többet tudunk foglalkozni a szakmai kérdésekkel, feladatokkal.

A kerületvezető erdőszet anyagi megbecsülése azt hiszem az országban sehol nem volt olyan rossz, mint e térségben. A kerületvezetők ahhoz képest, hogy milyen mértékben voltak felelősek a kialakult helyzetért, aránytalanul nagy terhet viseltek a méltánytalanul alacsony fizetésükért. 1993-ban egy kerületvezető brutó havi fizetése itt 9000–13 400 Ft/hó volt. Átlag 11 400 forint. Megélni kevés, éhen halni sok. A gazdaság javuló eredményének köszönhetően év végére 17–20 000 forintra emelkedett.

Az 1972-es üzemtervből vett részletekkel szeretném bemutatni az erdőszetet.

Az üzemtervezett erdőterület Bernecebaráti, Drégelypalánk, Hont és Nagyoroszi községek határában terül el.

Történelmi áttekintés

Az üzemtervezett erdőterületből Drégelypalánk, Hont és Bernecebaráti – az 1971. ében üzemtervezett Kemencével együtt – az esztergomi érsekség, a Nagyoroszi község határában fekvő erdők pedig a gróf Wenckheim család tulajdonát képezik.

Az érseki uradalom kialakulásáról vannak adataink, a Wenckheim uradalmat illetően ilyen adatok nem állnak rendelkezésre. Az érseki uradalom kialakulása István király uralkodás idején kezdődött. Az esztergomi érsekség 999-ben történt felállításakor királyi adományként kapta Kemence és Vadkert (ma Érsekvadkeri) községeket tulajdonba.

A királyi hatalom meggyengülése idején, 1293–1305 között a birtokok az állandó főúri ellenségeskedések és zaklatások miatt sokat szerteledtek.

Az Árpád-ház kihalása után 1305–1321 között az Anjouk uralkodása alatt Csák Máté felvidéki földesúr pusztítja az érsekségi birtokokat. 1403-ban Zsigmond király – miután

Kanizsai János érsek Nápolyi László hatalomra jutását támogatja – elkobozza az érseki birtokokat, de később visszahadja azokat.

Pálóczi György érseksége (1423–39) alatt az érseki uradalom bővül, mert Albert király 1438-ban, koronázása alkalmából az Érsekségnek adományozta Hontot, Drégely várát a hozzá tartozó Palánkkal, és Dejtár falut is. Így alakult ki az érseki uradalom, mely lényegében véve 1945-ig létezett.

Meg kívánjuk említeni még azt, hogy Drégely vára kezdetben nyaraló, majd Szondi György kinevezése után (várnagy) megerősítik, s végoár lesz. 1552-ben Ali budai pasa megtámadja a várat és elfoglalja azt. A török hódoltság 1594-ben szűnik meg, mikor Drégelypalánk és Nógrád várat visszafoglalják.

A terület ettől fogva ismét az esztergomi Érsekség tulajdonát képezi.

Termőhelyi viszonyok

A terület geológiai viszonyaira jellemző, hogy annak nagyobb része eruptív kőzet. A mai felszín a miocén–pliocénben, és még később keletkezett. A kialakulás több folyamatban zajlott le. Vulkanikus, majd utóvulkanikus tevékenység után a területet lajtámésköz öntötte el. A tenger visszahúzódása után ismét szárazföldi időszak következett, melyben az erős lepusztulás, majd a hegységképződés folyamata játszódott le. A Börzsöny jelenlegi felszínét a már ismertetett erdőkön kívül végeredményben az erózió alakította ki. Természetesen az éghajlat változásai is nagy hatással voltak a felszín kialakulására.

Ha a rendeltetés szerinti besorolást vizsgáljuk, megállapítható:

Fatermelési célt szolgáló terület	91,3%
Védelmi célt szolgáló terület	2,6%
Vadgazdálkodási célt szolgáló terület	1,4%
Egyéb rend. ter. (tisztítás, nyiladék)	4,7%
Összesen	100,0%

A terület rendeltetés szerinti megoszlását községi bontásban a következő táblázatban foglaltuk össze:

Rendeltetés	Drégelypalánk	Hont	Nagyoroszi	Bernecebaráti	Összesen
	hektár				
Fatermesztés	113,2	1020,2	1271,2	1886,5	4291,1
Védőerdő	1,0	24,3	48,9	46,9	121,1
Vadgazd.	–	20,4	27,5	20,2	68,1
Csem. kert	–	1,3	–	0,8	2,1
Nyiladék	1,5	11,9	3,0	5,4	21,8
Tisztás	0,9	14,3	131,6	20,3	167,1
Beépített	1,8	5,2	17,9	1,3	26,2
Term.nem szolg.	0,2	–	–	2,7	2,9
Összesen	118,6	1087,6	1500,1	1984,1	4700,4
Függelék	0,5	–	–	0,8	1,3
Mindösszesen	119,1	1087,6	1500,1	1984,9	4701,7

Fajaj	Területi terfoglalás %-a			
	1929-es	1958-as	1972-es	1990-es
	üzemtervekben			
Tölgy	26,3	25,0	25,8	27,6
Cser	19,3	22,1	26,4	25,5
Bükk	29,7	17,4	19,2	19,9
Gyertyán	22,7	24,1	19,6	16,8
Kőris	1,4	1,9	0,6	1,0
E.k.lomb	–	8,1	6,1	7,0
Fenyők	0,6	1,4	2,3	2,2
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

A kocsánytalan tölgy cser, bükk és gyertyán magas százaléka egyúttal azt is jelenti, hogy az erdőművelési elképzelésekben nagy súllyal szerepel a természetes felújítás. Mesterséges erdőesítést csak szükséges esetben végeznek. A természetes felújítások eredményeként a fajok elegyedése is ennek megfelelően alakult, vagyis a bükk a gyertyánnal, a kocsánytalan tölgyel, cseres-gyertyános és cseres-kocsánytalan tölgyel. A felújuláskor a kialakuló elegyedések rendszerint nem kedveztek, mivel a gyertyán és bizonyos fokig a cser a kocsánytalan tölgy és bükk rovására terjed. Elterjedésének megfelelő gondossággal és szakszerűségével végzett elegyarány-szabályozó tisztítással és előhasználatlalt gátat lehet szabni.

Az üzemtervezett terület *jövőbeni szerepe* továbbra is elsősorban és elsődlegesen a fatermelés lesz. A terület erdészeti jelentősége igen nagy, tekintettel arra, hogy ez a terület erdőgazdálkodásra nagyon jó. A megtalálható fajok zömében őshonosak és ez azt jelenti, hogy az erdőgazdálkodás régi keletű e vidéken. A Kemence, Perőcsény és

Vámosmikola községek határában elterülő állami erdők összefüggően nagy tömböt alkotnak a Börzsöny északi részén.

A vágásérettségi kor a jövőben sem fog csökkenni, tekintettel arra, hogy a sarj eredetű állományok szálerdőtörténi folyamatos átalakítása az átlagos vágásérettségi kor emelkedését hozza magával.

Lehet-e tartani az 1972-es üzemtervi előírásokat?

Azt hiszem nem tévedek, ha erre a kérdésre egyértelműen nemmel felelek, mondja Bukri Júlianna.

Az üzemterv fatömegadatai és a valóság között igen nagy eltéréseket mutat a gyakorlat. Kevesebb a kitermelhető fatömeg. A véghasználati lehetőségeket csökkenti az utóbbi évtizedek szórvány bükk- és tölgyfajtermése is.

A vadállomány – főleg a szarvas – lehetetlenné teszi az amúgy is kevés magtermés hasznosítását.

A tölgypusztulás, mely ebben a térségben még mindig nem mérséklődött – csökkenti a terv szerinti fahasználatot.

A feltáratlanság, mely költségnövelő tényező – szintén nehezíti az előírások betartását. (Kétségtelen viszont, hogy a természetvédelem elvárásainak ez az „adottság” kedvező.)

Neuralgikus kérdés az elszaporodott vadállomány. Az öt-ezer hektáros üzemi területen nem lehet megoldani a térség átfogó vadgazdálkodási problémáját. **Hiába fizetik a vadászársaságok a különféle díjakat, kártérítéseket, abból még nem lesz erdő.** Az elegendő megoldás az lenne, ha üzemi kezelésbe kerülne a Börzsöny erdőterülete, a vadászoknak pedig – térítés ellenében – vadászati lehetőséget adnánk.

Cserhát

A cserhát az Északi-középhegység tagja. Nyugaton és keleten a Börzsöny, illetve a Mátra határolják, míg délen fokozatosan megy át a Gödöllői-dombvidékbe. Északon az Ipoly folyó képezi természetes határát.

A tájegység területe mintegy 56 ezer ha. A Cserhát általában hullámos, enyhe dombvidék, melynek nincs kimondott hegységi jellege. A „Balassagyarmat – Dejtár környéki homok” tájrészlet túlnyomó része sík, itt csak kisebb dombok tarkítják a tájat.

A „Cserhát” tájrészletben két térszínforma található: a mészkőből felépült dombok és a homokból, homokkőből, agyagból és márgából álló halmok. Fő völgyei észak-déli irányúak. A „Karancs” tájrészlet valódi hegységi jellegű. Legmagasabb pontja: 729 m. A „Püspökszilágy–Galgamácsa löszvidék” tájrészlet a Cserhát legdélebbi nyúlványa. Jellemző térformák a széles löszhátak, oldalukon több helyen andezit kibúvással.

A Cserhát éghajlata kiegyensúlyozott. Éves viszonylatban nincsenek nagy hőmérsékleti ingadozások. A terület jellemző éghajlati tényezői: átlagos évi csapadék 600 mm, átlagos évi középhőmérséklet 8,5 °C, a hótakaró átlagos időtartama 55–70 nap.

A Cserhátban a talajtípusok széles skálája megtalálható. Ezek közül a jellemző típusok: humuszos homoktalajok, barna erdőtalajok, földes vázta talajok, lejtőhordalék-talajok, rendzinák, erubáz talajok, ranker talajok.

Főbb állománytípusok: a magasabb régiókban gyertyános, kocsánytalan tölgyesek, cseresek, akácok a jellemzőek. A tájegység fő állományalkotó fajtái a kocsánytalan tölgy, a cser, az akác, a fenyők közül az erdei- és feketefenyő. Ezeket kívül jelentős a bükk, a gyertyán, a hársak, a juharok, a kőrisek, az éger és a nemes nyárak előfordulása.

TESZÁRY KÁROLY

A természetvédelem és az erdőgazdálkodás viszonya a Börzsönyben

Az ország alig 7%-nyi védett területének zömén – a hozzánk hasonlóan kicsi (és szegény) országok gyakorlatának megfelelően – eltérő érdekek: nyereségérdekelte szemléletű (vagy kényszerű) gazdálkodás és a minél zavartalanabb természeti állapot fenntartására törekvő természetvédelem azonos területen találkoznak. A közöttük lévő érdekellentét annál mélyebb, minél kevésbé veszi figyelembe a gazdálkodó saját tevékenységének ökológiai hatásait, és annál élesebb, minél érzékenyebben érinti annak túltársa – anyagiilag – a gazdálkodót. Mi a helyzet a Börzsönyben, ahol a Börzsönyi Tájvédelmi Körzet 18 026 ha-os védett területének zöme (közel 90%-a) az Ipoly Erdő Rt. benceborái, diósjenői, kemeneci, királyréti, illetve a nagymarosi erdészeti által kezelt területhez tartozik?

Elemezgetve az esetenkénti viták gyökereit, azok szinte kizárólagosan a terület két jellemző sajátosságára vezethetők vissza. Ezek közül az első, hogy a Börzsöny – adottságainak köszönhetően – a honi természetvédelem egyik kiemelkedően fontos területe. A még zártnak számító hegység jelentős szerepet tölt be a „vörös-kőnyves”, európai szinten is veszélyeztetett madárvilág nálunk is „fokozottan védett” fajainak fenntarthatóságában, továbbá a több flóraelemből összetevődő növényvilágának változatosságával is. A fentiekben túlmenően vitathatalan értéket jelent a hegységben fakadó több, mint 350 forrás tiszta vize, de önmagában a Börzsöny jó megtartottságú geológiai felépítése, érdekes geomorfológiai képződményei, valamint kultúrtörténeti emlékei is. Végül mind-ezek összhatásaként a táj, amelynek harmóniája még csaknem teljes.

A másik – szintén meghatározó – tényező, hogy az Ipoly Erdő Rt. – zömmel objektív tényezőkre visszavezethetően – már hosszú ideje a nehéz gazdaságok kategóriájába sorolható. Nyilvánvaló, hogy ilyen rendkívül szűk mozgásterű gazdasági egység fokozottan érzékeny minden kívülről jövő, akár a legkisebb gondot okozó intézkedéssel szemben is.

Mind ezek hátterében jelentkezik szinte visszatérően a „vád”, a természetvédelem intézkedéseire miért irányulnak pont a természet iránt szintén elkötelezett erdészek ellen? Ez a kérdés érdemes tovább elemezgetni... Előjáróban megjegyezzem, hogy 1993-ban a Börzsönyi TK. ügyintézésének 4,7%-ában foglalkozott az Ipoly Erdő Rt. tevékenységével. (Ez – tekintettel arra, hogy területének 90%-án az Rt. a gazdálkodó – talán nem tekinthető vérlázítósnak.

A költési időben rendkívül érzékeny parlagi sas nem tud különbséget tenni, hogy motorfűrész vagy éppen crossmotor zaja veri-e fel fészke körül a csendet. Természetvédelmi bírsággal sújtjuk az erdőben tettenért szemetelőt (vagy a turistaház gondnokát), miközben a vágásterületeket eldobált olajos flakonok, visszahagyott defektes gumiköpenyek szegélyezik. Jogosan eljárunk a patakokban kocsis mosó kirándulóval szemben, aki azt mutatja, hogy a rosszul karbantartott közelítőgépekből folyamatosan csöpög az olaj... A kővi rák szintén nem tud különbséget tenni, mindkét esetben elpusztul. (Egy nyugati szomszédunknál vendégmunkásként dolgozó magyar vállalkozó csak úgy „úsztta meg” az erdészek (!) által kiszabott igen komoly büntetést, hogy kiemelte és a távoli veszélyes hulladéklerakóba szállította az LKT hidraulikacsővéből szétfolyó olaj által szennyezett teljes földmennyiséget.) Ez nálunk még nem működik.

Egyet le kell szögeznünk: hozhatunk mi bármily kemény intézkedést a területet terhelő egyéb (emberi) hatások ellen, védett értékeink fenntarthatósága döntően a legnagyobb partner (esetünkben az Erdő Rt.) hozzáállásától és gazdálkodási színvonalától függ.

Vitánk másik fő kísérője a „szakmai kérdésekbe való beavatkozásunk” minősítése. Ezzel kapcsolatosan nem árt, ha pontosítjuk a természetvédelmi szervezet és a területen gazdálkodó szervek közötti „jogviszonyt”.

A gazdálkodó által kezelt területre vonatkozóan a tulajdonos – esetünkben a Magyar Állam – a terület természetvédelmi oltalom alá helyezésével nyílvánította ki akaratát, melynek érvényesítésével egyik – állami feladatot ellátó – szervet (Természetvédelmi Hivatal) bízta meg. Hasonló az Erdőfelügyelőség jog- és hatásköre is, csak az – más jogszabályok alapján – a területen folytatható gazdálkodás más vonatkozásaiért felel.

Nézzük meg továbbá, van-e markánsan elkülöníthető erdészeti szakmai belügy? Közudtom, hogy az utóbbi években jelentősen megváltoztak a védelemre vonatkozó alapelvek. Egyértelművé vált, hogy a fajok fennmaradása érdekében nemcsak azok egyedeit, hanem mindenekelőtt tenyészterületeiket, élőhelyeiket, életkörülményeiket zavartalanul kell biztosítani. Így pl. meghatározott fajösszetétel és igényű növényársulások visszaszűrhetők, elpusztulhatnak, ha körülményeik tartósan megváltoznak. Márpedig nyilvánvaló, hogy a nagy kiterjedésű vágásterületek megerőltetően más klíma uralkodik, mintha azok kisebb, szigetzerű elrendezésben jelennek meg. Ezért hozunk esetenként a természetvédelem oldaláról olyan megközelítést, hogy ne folytatódjon az a gyakorlat, amely 30-40 ha-os (de van 100 ha-t is elérő) egybefüggő vágásterületekhez vezetett, hogy lehetőleg ne növekedjen tovább a 3000 ha-t is meghaladó megbonított vágásterület, hogy bővítése helyett inkább csökkenjen az 500 ha körüli lévő fedettség hiány.

Természetes, hogy a kelletlen fel nem újult területeken felverődött „gyomnövények” már más – és általában degradáltabb – társulást jelentenek. Ennek botanikai (a táplálékáncdon keresztül egyben zoológiai) hatásai a fenti nagyságrendben bizony már nem elhanyagolhatóak. Azt hiszem az sem kétséges, hogy a természetes úton felújult állományok örökök át maradtakalanabban a bennük rejlő értékeket. Ennek jegyében határozza meg a TK. fenntartását szabályozó Kezelési Irányelv: „A véghasználatra kerülő tölgy- és bükkállományokat fokozatosan felújítóvágások alkalmazásával kell felújítani.” Ezért foglalkozunk a felújítások természetes-mesterségi arányának alakulásával (amely ma sajnos kedvezőtlen), ezért (túl)nagy kritikussában a faállományok további bontásához vagy végvágáshoz szükséges csemete mennyiségét, vagy fejlettségét. Ezért nem örülünk a felújítóvágás kategóriájában megjelenő ún. „részesleges végvágásnak”, ha az túlzottan hasonlít a kis területű tarvágháshoz.

Aggodalommal figyeljük a tölgypusztulásról érintett középkorú és idősebb faállományokat. Nem érezzük igazán, hogy az erdészet – a károsodott faanyag összetételén (értékesítésén) túl – bármit is tennie az erősen kintült faállományok egyre távoluló üres foltjainak rendezésére. Ezt azért hangstülgyozom, mert a valóságos helyzet egy sor érdőrszélet esetében már messze rosszabb, mint az (üzemtervek tüköröző állapot. Féltő, hogy a területek felújítási problémái ugrásszerűen, s akkor megoldhatatlanul fognak jelentkezni.

Talán nem kell bizonygatnom, hogy egy védett növények tenyészterületétől szolgálat, felkészítőhelynek használt réti biológiai egyensúlya jobbik esetben is csak igen hosszú idő alatt áll vissza. Nem pusztán erdészeti kérdés a nagy tengelynyomással erőfegyver terepen való mozgásának következménye. Különösen, ha elmarad a mély keréknyomok utólagos helyreállítása. Bármennyire is megértjük indokait, bizony nem könnyű áthidalni olyan váratlan helyzeteket, mint pl. a szokásos erdőművelési, fahasználati munkákon felül több, mint 150 érdőrszélet végvágástügyvi természetbe való beütemezése egyetlen erdészet éves végvágásügyvében. Fokozottan védett – a zavarásra érzékeny – madárvilágunk megvédése szempontjából ezek bizony nem elhanyagolhatóan nagyvágások.

Azt hiszem az előbbi – csak kiragadott – példák bizonyítják, hogy a területen folytatott gazdálkodásnak tényleg nincs pusztán „belügyként” elkülöníthető területe. Nyilván nem védelem, hogy az érvényben lévő természetvédelmi jogszabály, személyekre vagy szervezetre való tekintet nélkül, „...a védett természeti terület ál-

lagát, állapotát befolyásoló minden tevékenység végzését..." a természetvédelmi hatóság hozzájárulásához köti.

Valójában milyen terhelést jelentenek intézkedéseink a területen gazdálkodó Rt. erdészeteinek? – Az 1994-re tervezett fahasználatok (erdőerőszakták számára vetítve) 0,8%-ában tagadtuk meg a tervekhez való hozzájárulást, 3,2%-án írtunk elő valamilyen időbeni korlátozást. (Ez utóbbit – miután azt időben jeleztük – a termelések ütemezése kapcsán nagyrészt kiejthetjük.) Ugyanezen értékek az erdőművelési terv esetében 0 / %, 4,9%. (Igaz, ezen felül vannak a gazdálkodásra érdemben nem kiható, de odafigyelést azért igénylő megkötések, pl. általunk megjelölt odvas fák visszahagyása stb.)

Végezetül, hogy az erdészkegélők minden fájó pontját érintsem – egy pár szót a természetvédők erdészeti szakértelméről... Nem tisztem ennek a megítélése. Mindenesetre a négyfős szakosztályban van egy erdőmérnök több évtizedes erdészeti múltal, egy technikus többéves erdészeti múlttal (s mindkettőt évtizedes természetvédelmi gyakorlattal).

Igaz, a másik két területkezelő nem erdészeti végzettségű, de szintén megfelelő természetvédelmi szaktudással és gyakorlattal rendelkezik annak megítéléséhez, hogy a gazdálkodás egy-egy mozzanata milyen hatással van a védett értékekre. S végtére is ez, amit nekik tudniuk kell!

A fentiek után ideje, hogy valamilyen mérleget vonjunk. Milyen tehát a két szerv kapcsolata? Az előzőekben viszonylag részletesen elemeztünk azokat a gondokat, amelyekkel napi munkánk során hol rúknak hol gyakraiban, de találkozzunk. Azokra nagyobb

figyelmet kérünk és igényelünk. Nem beszéltem viszont még kapcsolatunk naposabb oldaláról. Arról, hogy általában jónak ítéltük meg korlátozásaink betartását. Számunkra megnyugtató, hogy vitás ügyeink legtöbbjében nem a hozott döntésünk indokoltsága kérdőjeleződik meg, hanem általában a gazdálkodás kényszerhelyzete hozza elő. **Jó dolog, hogy egyre többször erdészkegélőink igazolják vissza: Jó úton járunk.**

Örülünk, hogy töltük sok, munkánkat segítő, hasznos információt kapunk, s örülünk, hogy esetenként együtt örülnek velünk egy-egy valóban ritka érték láttán. A kapcsolatot valahol ezen összetevők erdejé.

Mi várható a jövőben? Bizom abban, hogy egy pár, ma még vitás kérdést a természetvédelmi irányvonalatól, most készülő törvény megnyugtatóan rendezni fog.

Várható ugyanakkor, hogy a természetvédelem hatósági jogköréhez csatolt újabb elemek a természetvédelmi irányvonalat erősítő, minőségileg új helyzetet fognak teremteni.

Mi – kapcsolatunk további javítása jegyében – szeretnénk mihamarabb egy pár dologban előbbre lépni. Abban, hogy intézkedéseink csak a szükséges, legkisebb területre korlátozódnak.

Abban, hogy azok lehetséges feloldása ne hűződjön el indoklatlanul. Abban, hogy azokat ne kikényszerítsük, hanem megfelelő indoklással megértessük. S legyenek azok térben és időben pontosan behatároltak, azaz a gazdálkodó számára jobban tervezhetők, kiszámíthatók.

Végül szeretnénk megkeresni azokat a pontokat, ahol a közös érdekek jobban összefogva tudjuk érvényesíteni.

TESZÁRY KÁROLY

Drégelyvár...

Története

A várat a Hont-Pázmán nembeli Bozók-ág építette (állítólag 1274-1285 között). Mindenesetre első okleveles említése 1285-ből való. A XIV. sz. elején (1311) Csák Máté foglalta el és birtokolta 1321-ig. Csák Máté halála után királyi vár, egyben Hont vármegye székhelye volt. (Itt működött a börtön és a megyei levéltár.)

1390 után a Tary család birtokolta, majd Zsigmond (1424-ben) visszacsereéli.

1438-tól az esztergomi érsekségé, kik érseki nyaralónak, vadászkastélynak használták.

A török időben végvár volt, hadászati jelentősége 1544-ben nőtt meg, amikor a törökök Nógrád várárt elfoglalták. Hadászati jelentősége abban állt, hogy az Ipoly szűkületében lezárta a gazdag és fontos bányavárosokhoz vezető utat.

A vár eleste

A török támadás előestéjén Szondi György a vár kapitánya. Sűrgeti a vár védőmeinek megerősítését (mely a lőporos tomyot ért villámcsapás óta meglehetősen gyenge, ingatag volt), illetőleg kéri a 150 főből álló várőrség megerősítését. Minderre azonban nem kerülhetett sor, mert Ali budai pasa 12 000 főnyi seregével 1552. július 6-án a vár alatti fennsíkra érkezett. 7-én felszólítja Szondit a vár elhagyására. Az elutasító válasza felgyújtja és elfoglalja a külső várat, s megindítja a belső vár ellen a támadást. Másnap a kaputorony már beomlott, de a védők még visszaverték a

támadást. Harmadnap Márton, az orosz (Nagyoroszi) pap viszi a megadásra való újbóli felszólítást, melyet Szondi megint elutasít. Az elkeseredett, erővel történő küzdelemben végül az összes védő – így a vár is – elesik.

A vár helyreállítási munkáinak kezdete, folyamata

Az 1552. július 7-9. között elesett Drégelyvár megrszűnt erősség lenni, többé nem épült fel. Ennek ellenére a múlt századbeli ábrázolások még a belső vár jelentős maradványainak meglétét bizonyították.

Azóta viszont állapota ugrászerűen romlott, pusztult. E folyamat sebességét tovább feltételezve – pár évtizednyi idő alatt – a vár utolsó maradványai is eltűnének a föld színéről.

A térség lokálpatriótái, a vár területét kezelő erdőgazdaság, a Soproni Egyetem a 80-as években a Közép-Dunavidéki Intéző Bizottság anyagi támogatásával ismételt kísérleteket tettek a vár valamiféle megmentésére. Ezek az egymástól elszigetelt töredékek azonban erőteljesen bizonyultak.

A természetvédelem 1989-ben kezdett foglalkozni a védett területen kívül álló várral, mivel elhelyezkedése (nem a Börzsöny belsejében, hanem határterületén fekszik) és exponáltsága kapcsán beleillett a természetvédelem egyik – idegenforgalommal kapcsolatos – koncepciójába, nevezetesen: a peremterületek látványainak megőrzésével tehermentesíteni a féltettebb belső részeket. A vár láttán azonban hamarosan már más – hazafias jellegű –

kötelezettségek is előtérbe kerültek. Így került sor arra, hogy a természetvédelem (akkor a Bükk Nemzeti Park Igazgatóságához tartoztunk) felvállalta a helyreállítási munka szervezését, irányítását.

1991-ben (akkor már a Budapesti Természetvédelmi Igazgatóság keretében) megtettük a következő lépést: a Drégelyvár Alapítványt bejegyeztetését.

Eddig – összességében – mintegy 2,5-3,0 millió Ft értékben megerősítettük az ÉNY-i sarokbástyát, illetve az É-i falmaradványokat, s jelentős hosszúságban a Ny-i falmaradványokat. (Meg kell jegyez-nem, hogy a munka ma is középkori körülmények között folyik – szinte minden csak kézi erővel.)

Munkavégzésünk ütemét kizárólagosan az Alapítványba érkező, a külső támogatóktól megszerezhető, a pályázatokon elnyerhető pénzeszközök határozzák be.

Az alapítvány címe: Drégelyvár Alapítvány Budapest, XII., Költő u. 21.

Bankszámla száma: Budapest Bank Rt. 317-17276

Tovább romlik a német erdők állapota

A német erdők állapotát elemző tavalyi jelentés további károsodásokról számol be a levegőben és a talajban lévő ártalmas anyagok csökkenésére tett erőfeszítések ellenére. Az egészséges fák részaránya 1991-hez viszonyítva a múlt évben 4 százalékponttal, 32 százalékra csökkent, a jelentősen károsodott kategóriába tartozók aránya 2 százalékponttal, 27 százalékra nőtt, a gyengén károsodottaké szintén 2 százalékponttal, 41 százalékra emelkedett.

A jelentősen károsodott erdők részaránya a régi tartományokban 24, az új tartományokban 34 százalék. Országosan a lombos fák 32, a tűlevelűek 24%-a sorolható ebbe a kategóriába. Fajfajta szerint a bükk 38, a tölgy 32, a lucfenyő és az erdeifenyő 24-24 százalékát érte súlyos károsodás. 1991-hez képest a bükknél 10, a tölgynél és a lucfenyőnél 1-1 százalékos emelkedés következett be ebben a kategóriában. Az erdeifenyő az egyetlen, amelynél 5 százalékponttal csökkent, de még így is 31 százalékra tehető a jelentősen károsodott fák aránya.

Mindamellert a német kormány 1982 óta az erdőpusztulás ellen hozott intézkedései nem eredménytelenek. A kén-dioxid-kibocsátást például 1982 és 1990 közötti évi 2,9 millió tonnáról 940 000 tonnára sikerült mérsékelni. A nitrogén-oxid-kibocsátást az 1986. évi 3 millió tonnáról 2,6 millió tonnára szorították le 1990-re.

Az erdőpusztulás elleni küzdelemben a súlypont a levegő tisztaságának megőrzése; az energiatermelésben, az iparban, a közlekedésben és mezőgazdaságban mérsékelni kell a légszennyezést. A Németországban újonnan forgalomba kerülő személyautók 97 százaléka katalizátoros; az állomány 60

	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Lucfenyő	17	15	14	—	23	24
Erdeifenyő	12	12	11	—	29	24
Bükk	22	17	22	—	28	38
Tölgy	22	24	26	—	31	32

	Ép. erdő
1984	50
1985	48
1986	46
1987	48
1988	48
1989	47
1990	—
1991	36
1992	32

százaléka (21,7 millió autó) viszonylag kevesebb káros anyagot bocsát a levegőbe. A tervek szerint a századfordulóig a katalizátor nélküli autókat kivonják a forgalomból.

Mindezekre az intézkedésekre azonban az erdő-ökorendszerek rendkívül lassan reagálnak, a reakcióidő évtizedekben mérhető. Az erdők állapotának javulása csak tetemes időeltolással várható.

(Agra-Europe - Napi)

VUKELIC: a Felső-Rajna folyami árterületének erdei növényzeti és védelmi problémái Németországban

Példaértékű tanulmány a nem németországi szakembereknek is, hogy az Ifferzheim-vízilépcső környéki ártéri erdő „átalakítását” hogyan oldották meg, mert az nagyon hasonló a horvátországi folyam menti erdők kezeléséhez (de vonatkoztathatóan tanulságos a magyarországi ártéri erdőkre nézve is). Ugyanis a Rajna menti erdőkben is, néhány évtizeddel ezelőtt, még állandó tarvágásokkal és idegen fajfajta betelepítésével elrontották az ottani, korábbi termőhelyi viszonyoknak jobban megfelelő füzesek és kocsányos tölgyesek természetes állapotát, ökológiai viszonyait, amelynek következtében egyre inkább rontott erdőkké és nemkívánatos környezetté váltak. Ehhez nagyban hozzájárultak a folyószabályozások tökéletes megoldásai és a gyártelepek negatív hatásai. (Megemlíti, hogy eltűntek a környékről a gólyák, pusztulóban volt az egész madárvilág, akárcsak a környék jellemző víziállomása, a vidra.) Amióta a megbízott Rastatti Tervezési Intézet (WWF-Auen Institut) tervezési és végrehajtási intézkedése nyomán visszatértek a természetes erdők újraalakítására, egyre inkább a régi erdőkép jellemző ezekre az árterületi erdőkre. (Sum. list. 1991. 10-12. n., Ref.: Abonyi István)

A szilek megmentésére mozgalmat indított Ausztriában az erdőnemesítési és fásítási munkabizottság. Mindenekelőtt felkutatja a még feltalálható mezei, vénic és hegyi szil (U.minor, levis, glabra) egyedeket. Egy mezőgazdasági lap novemberi számában felhívást tettek közzé, kérve ezek bejelentését és segítséget a következő magtermés begyűjtéséhez, valamint kísérleti telepítésekhez. Az eddig beérkezett jelentések nagyobb része hegyi szilre, kisebbik vénicre vonatkozik. Megállapítható, hogy általában az egyedül álló fák egészségesek. A mezei kihalófélben van, ezért szaporítását vegetatív úton kísérik meg. A kísérleti telepítésekhez a szaporítóanyagot és kerítéshez a fonatot ingyen bocsátják rendelkezésre. A munkabizottságot vezető Dipl. Ing. Leopold Günzl (A-1180 Wien, Gentzgasse 14/7/3.) (ÖFZ 1994. 2. Ref.: Jérôme R.)

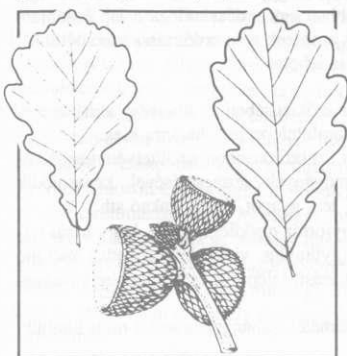
Alig ismert fafajaink III.

Sorozatunkban azokat az erdészeti szempontból is fontos rokon fafajokat mutatjuk be, melyeket a gyakorlat egy-egészen kezel. Mivel a morfológiai különbségeken kívül ökológiai sajátosságai is mások, ezért elkülönítésük a gyakorlatban kívánatos lenne. Terepi tapasztalatokkal alig rendelkezünk, így a gyakorlatban dolgozó kollégáinkat arra kérjük, hogy ezen rokon fajokkal kapcsolatos megfigyeléseiket, ismereteiket jelezzék nekünk.

Kocsánytalan tölgyek

Valódi kocsánytalan tölgy
(*Quercus petraea*)

Ágai felfelé törőek, kevésbé vastagok. Koronája szabályos, zárt, lombo-

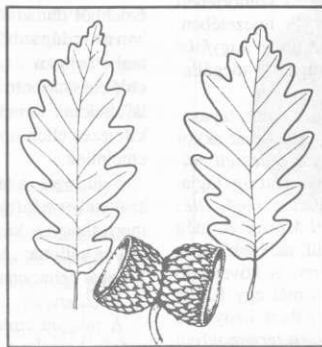

zata egyenletesen sűrű. Hajtása vöröses. A hajtás parazsemölccsei ritkán és szabálytalanul állnak. Levele visszás-tojásdad, deltoid alakú, 8–12 cm hosszú, közepesen, a lemez egyharmad-áig tagolt. Karéjainak száma 5–8, a levélcúcs felé fokozatosan kisebbednek. A levélváll hirtelen elkeskenyedő, többnyire ék alakú. Levéllemeze vékony, papírszerű, oldalerei szabályosan futnak, harmadrendű erei finomak, gyengén kiemelkednek. Öblökbe futó oldalerei nincsenek. Makkja 1–5-ösével található, kupacspikkelyei kicsinyek, odanyomottak, nem púposak és nem molychosak.

Közép-európai elterjedésű, hazánkban közepesen gyakori. Szubatlanti jellegű, mezofil faj. Főként a gyertyánal elegyedik.

Dárdáskaréjú kocsánytalan tölgy
(*Quercus daleschampii*)

Ágai vastagok, koronája szabálytalan, lombozata laza. Hajtása kopasz, szürkészöld színű, a napsütötte részekben vöröses. A hajtás parazsemölccsei kerek alakúak, sűrűn állók. Levele elliptikus, 8–13 cm hosszú, mélyen, sokszor a lemez több mint feléig tagolt. Karéjainak száma 4–7, nyúlánkak, a levélcúcs felé nem aprózódnak el. A

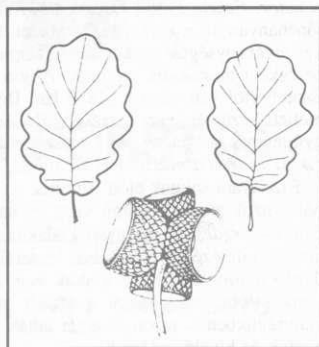
levélcúcs megnyúlt, a karéjok hegyesedők, a középső karéjokon lehetnek mellékaréjok. A levélváll széles ék alakú vagy gyengén szívés. Levéllemeze vastag, oldalerei szabálytalanul futnak, harmadrendű erei hálózatosak, erősen kiemelkednek. Gyakorik az öblökbe futó oldalerek. Makkja 1–3-asával található, kupacspikkelyei nagyok, az alsó pikkelyek púposak, csúcsuk molychos.

Délkelet-európai elterjedésű, hazánkban a leggyakoribb. Szubkontinentális jellegű, melegigényes, a szárazságot is jól elviseli. Főként a cserrel elegyedik.

Erdélyi kocsánytalan tölgy
(*Quercus polycarpa*)

Az előző fajoknál kisebb termetű. Törzse nyúlánk, koronája karcsú. Hajtása kopasz, barnászöld vagy barnászöld-vörös. A hajtás parazsemölccsei nagyok, elliptikusak, sűrűn állók. Levele elliptikus, 6–10 cm hosszú, sekélyen, a lemez egynegyedéig tagolt. Karéjainak száma 6–8, a karéjok szélesek, lekerekítettek. A levélváll szívés vagy hirtelen elkeskenyedő. Levéllemeze vastag, bőrszerű, oldalerei szabályos, párhuzamos futásúak, harmadrendű erei a fonákon erősen kiemelkednek. Öblökbe futó oldalerei nincsenek. Makkja 2–6-osával található, kupacspikkelyei kicsinyek, púpos hátúak, csúcsuk molychos.

Kelet-délelet-európai elterjedésű, hazánkban ritka. Szubmediterrán jelle-

gű, xerofil, melegkedvelő és szárazságtűrő faj. Főként a molychos tölgygel elegyedik vagy azt helyettesíti.

Dr. Bartha Dénes

Nyugalomba vonult az elmúlt év végével Ausztriában *Herbert Hattersatter*, az admonti apátság erdőgazdaság igazgatója, a stájer erdészeti egyesület volt elnöke, a gazdaságvezetők tanácskozásának vezetője és referense. Grázban községi tanácsos és polgármester-helyettes, közéleti tevékenységéért birtokosa a stájer tartomány nagy érdemrendjének. Gyakori vendége volt egyesületi vándorgyűléseinknek és még többen élvezhették vendégszeretétét hazájában. Velünk tartott baráti vonzódását továbbra is kérve, kívánunk neki még sok szép nyugdíjas évet.

(ŐFZ 1994. 2. Ref.: Jérôme R.)